

Dr. MUSTAFA CERIĆ, imam zagrebački i docent na Teološkom fakultetu u Sarajevu:

OZBILJNO, BLAGO I TEMELJITO

Zašto je religija potisnuta iz škole? Mislim da to zaslužuje posebnu studiju. Ali ono što je, za sada, više moj dojam nego neke činjenice na koje bismo se mogli pozvati, jest to da je religija bila politički instrument i da se njezino iskazivanje nije ocjenjivalo ili vrednovalo metafizički nego politički.

Kada je došla nova politička snaga, ona je u svom programu imala antivjerski plan. Najvažniji faktor formiranja ličnosti, ili jedan od najvažnijih, u ostvarivanju tog plana svakako je škola. Upravo zbog tog političkog naboja – antireligijskog, anticrkvenog i antidžamijskog – religija je kao takva izbačena iz školskih programa. Religija je i dalje nastavljala živjeti u pojedincu, obitelji i vjerskim zajednicama. Ali s obzirom na to da je kod nas vođena stalna borba na relaciji religiozno–nereligiozno, usprkos tvrdnji, i ustavnoj i političkoj i svakoj drugoj, da je religija odvojena od države, ja odgovorno tvrdim da su kod nas do sada vjerske zajednice bile ispolitizirane više nego i u jednom drugom društvu upravo zbog toga što su im ljudi najčešće prilazili, između ostalog i zbog političkog neslaganja s establishmentom. S druge strane, mnogi koji su prihvatili partijski program ostajali su vjernici, ali nisu službeno bili članovi Crkve upravo iz političkih razloga.

Sada kad se kod nas mijenja ta politička postava i kad smo u prijelomnom vremenu, kad će mnoge stvari postati normalne, nadamo se da će i religijski fenomen kod nas postati normalna činjenica.

Zašto sad uvoditi religijsku kulturu? Kao pripadnik jedne vjerske zajednice, apsurdno je očekivati da budem protiv uvođenja religijske kulture. Prema tome, smatram da se u školske programe treba uvesti religijsko obrazovanje. Ovdje nisam spomenuo izraz — odgoj. U mnogim zemljama postoji jedan izraz za odgoj i obrazovanje — edukacija. Mi imamo dva izraza. Što znači riječ odgoj? Odgajati, u prenesenom smislu, znači nešto oblikovati prema nečijoj volji, prema nečijem projektu. Vidite, mi sad želimo u školu uvesti religiju između ostalog i radi odgoja djece. To znači da se njihova ličnost oblikuje prema određenom pravilu — u ovom slučaju prema religijskom pravilu. Obrazovanje pretpostavlja da se učenik upozna s činjenicama koje su zajedničke svima, bez obzira na religiju, naciju. Smatram da bi pristup uvođenju religijske kulture trebao imati prije svega edukativni karakter koji bi u sebi sadržavao i odgojne religijske elemente u jednom općem smislu.

Odgojni zadatak — koji opet umnogome ovisi o puno faktora — o samoj prirodi čovjeka, o učeniku, o obitelji, o ustrojstvu — određene vjerske zajednice, o navikama koje se isto tako prenose — i dalje treba ostati u krilu obitelji i zajednice kao smišljeni plan oblikovanja ili odgoja ličnosti. Svakako, i škola treba odgajati i obrazovati, ali samim tim što će u našoj školi, nakon što se to nije smjelo, biti dozvoljeno da se govori i o religijskim vrijednostima, samim tim dakle dajemo mogućnost svakome da se slobodno formira kao religijska ličnost, prema svojoj volji, prema svom obiteljskom ili grupnom poimanju svijeta, života itd, ne samo u obitelji, ne samo u zajednici, nego i u školi. Kad bismo školu konfesionalizirali, bez obzira na to kakvu bismo perfektnu organizaciju načinili, uz pretpostavku da imamo sve potrebne elemente od prostorija do kadra, smatram da to ne bi dalo efekte koje očekujemo. Moj osnovni argument za to, ili stajalište, kako hoćete, jest to da je religija ili vjerski osjećaj nešto što čovjek osobno doživljava i što može dijeliti sa svojom zajednicom. U školi se to, prema mojem mišljenju, neće moći ostvarivati. I zato bi škola trebala ostati mjesto gdje se djeca spremaju za život, uključujući i odgoj-

no--religijski aspekt, a obitelj i vjerska zajednica bi trebale i dalje vršiti svoju funkciju, vjerojatno sada intenzivnije, s više zanimanja onih koji pripadaju zajednici i onih koji je vode. Stoga smatram da djecu bar do petog razreda osnovne škole ne bi trebalo dovoditi u priliku da se opredjeljuju za vjeronauk ili protiv vjeronauka. Do toga godišta trebalo bi odgoj ostaviti obitelji i zajednici. Ali bi, pri upisu u peti razred, vjerska zajednica mogla dati neku potvrdu djetetu ili staviti na znanje školi da dijete pripada toj i toj zajednici, da je pohađalo ili steklo neko religijsko obrazovanje. S tim religijskim obrazovanjem ono se sad može suočavati i s drugim svjetonazorima i religijskim učenjima, a da se u njegovom razvoju, u obiteljskom životu, ništa ne poremeti. Upravo u takvom slučaju osigurali bismo taj ekumenizam ili pluralnost. Teško je naime zamisliti da jedno dijete u prvom ili drugom razredu može raspoznati što je ono, što je njegovo a što ne, i prema tome se opredjeljivati...

... Na raskršću smo, i o nekim pitanjima treba ozbiljno razgovarati. Do sada smo imali socijalistički odgoj koji je značio svašta i ništa. Sad, kad govorimo o religijskom odgoju, postavlja se bitno pitanje: prema kojem religijskom sistemu, prema kojem religijskom učenju odgajati? Netko će reći: svaka bi religija trebala preuzeti tu obavezu. Ali što bi to ona radila, kad znamo da religija nije samo spoznaja, nego i življenje, život. A potpuni religijski život može se ostvariti samo u obitelji i u zajednici, što ne znači da se on ne može dijelomice ostvarivati i u školi. No svom svojom puninom on se ne može doživljavati u školi. Jer mi u školi nudimo nekoliko informacija, nekoliko religijskih opcija, i dijete može biti zbunjeno. Kad bi dijete sve to moglo prihvatiti neemotivno, nepersonalno, kad bi sve to moglo racionalno razdvojiti, u tom slučaju zašto ne? Ali to dolazi u srednjoj školi i u višem obrazovanju...

...Bojim se da ne upadnemo u istu grešku od koje sad bježimo. Osobno sam uvjeren u to da će vjeroučitelji bilo koje vjerske zajednice biti dorasli svom zadatku. Ali može se dogoditi da bude i onih koji to neće biti. Što ćemo onda? Zato bi već na početku i to trebalo pred-

vidjeti, da se ne nađemo u teškoj situaciji nego sada.

...Mi bismo, kao Islamska zajednica, bili najzainteresiraniji za to da taj religijski predmet kao poseban predmet, ili kao aspekt religijskog obrazovanja ili kao vjeronauk u zajednici, ide kroz zajednicu, da zajednica bude ta koja će davati ocjenu o tome.

...Kako se onda suočiti s ovakvim pitanjem primjedbom: „Ne pravimo li time distancu od škole, kao da je škola nečija druga, a ne naša, i nije li upravo ona mjesto gdje se treba oblikovati osoba koja će imati sve moralno--etičke elemente, koja će sutra biti moroljubiva, odgovorna, itd?“ Jest, to je također problem, ali bez obzira na to mislim da religijska kultura treba ući u programe naše škole. Rasprava o tome na koji način tek je počela, ne znam je li i počela. Pred nama je mnogo problema i dilema, pred nama je da sve to vrlo studiozno razmotrimo, zajednički, interdisciplinarno, interkonfesionalno, da se ne prave neki artifičijelni dogovori, kompromisi. Neka se uvažavaju sva religijska učenja, upravo i zbog toga što ćemo možda postati osjetljivi, ili u svojim zahtjevima biti nerealni, ili što ćemo u zadovoljavanju svojih potreba možda ugrožavati nečiji prostor. Dakle, zbog svega toga smatram da uvođenje religijske kulture u škole treba prići vrlo ozbiljno, blago i temeljito.

Priredio I. Klarić

Školske novine, br. 31, 2. listopada 1990.